

Badacze i badaczki z Wydziału Sztuk Pięknych UMK rozwiązali jedną z niewiadomych dotyczących najśłynniejszego portretu Mikołaja Kopernika, który znajduje się w Toruniu. Rozstrzygnęli datowanie obrazu, potwierdzając, że należy on do trzech najstarszych znanych nam wizerunków astronoma.

Jeden z najśłynniejszych (tzw. gimnazjalny) portret Mikołaja Kopernika, mimo dużego zainteresowania i pogłębionych badań eksperckich, od lat kryje wiele zagadek. Autorstwo obrazu wciąż pozostaje nieznane, udało się jednak ostatecznie potwierdzić jego datowanie. W listopadowo-grudniowym numerze uznanego czasopisma "Journal of Cultural Heritage" ukazał się artykuł poświęcony wizerunkowi astronoma i prezentujący wyniki badań interdyscyplinarnych, którym poddano podłoże obrazu. Autorką publikacji "The dating of the Toruń portrait of Nicolaus Copernicus determined by dendrochronological, art historical and technological studies" jest mgr Anna Elzanowska, technik w Laboratorium Dendrochronologii na Wydziale Sztuk Pięknych, a współautorami są prof. dr hab. Justyna Olszewska-Świetlik oraz prof. dr hab. inż. Tomasz Ważny z tego samego wydziału.

"Urodzinowe badania"

Obchodzona w tym roku 550. rocznica urodzin Mikołaja Kopernika (1473–1543) dała okazję do pogłębienia studiów nad toruńskim portretem astronoma. Obraz otrzymał też nową oprawę i został wyeksponowany w sposób podkreślający jego wagę oraz znaczenie dla kultury.

- Ujawnienie większej ilości szczegółów dotyczących obiektów sztuki, takich jak ich atrybucja, datowanie czy zastosowane metody i techniki artystyczne, zdecydowanie wymaga multidyscyplinarnego podejścia, a nasze badania postawiły na pierwszym miejscu dendrochronologię jako sposób zapewnienia porządku chronologicznego - tłumaczą autorzy artykułu.

Wiek obrazu

Bohdan Marconi, konserwator obrazu z lat 1946–1948, oszacował czas jego powstania na lata ok. 1540–1560. Leonard Torwirt z kolei datował dzieło na pierwszą połowę XVI w., wskazując na krąg dürerowski. Późniejsze badania dendrochronologiczne deski obrazu, wykonane w latach 80. XX w. z inicjatywy prof. dr hab. Józefa Flika - badacza technologii i techniki tego dzieła, przeczą jednak tej hipotezie. Na podstawie próbek z podobrazia i analizy źródłowej ujawniono, że drzewo na nośnik toruńskiego portretu zostało ścięte około 1571 r.

Toruńscy eksperci porównali m.in. obecne ustalenia z wynikami pierwszej próby datowania dendrochronologicznego przeprowadzonej w 1987 r. Powtórna analiza malowidła wykonana w 2023 r. z zastosowaniem współczesnych metod oraz baz danych jednoznacznie potwierdziła, że ten wizerunek Kopernika powstał już po jego śmierci.

- Wyniki badań dębowego podłoża obrazu przesunęły datę powstania obrazu o kolejną dekadę - do lat 80. XVI w., czyli ponad 40 lat po śmierci wielkiego astronoma w 1543 r. Górną granicę przedziału czasowego wyznacza z kolei 1594 rok, kiedy obraz wisiał już w Gimnazjum Akademickim w Toruniu - tłumaczą badacze z Wydziału Sztuk Pięknych UMK. - Tym samym potwierdzone zostało, że toruński portret należy do grupy trzech najstarszych wizerunków Mikołaja Kopernika.

Anonimowy autor

Pomimo że autor obrazu nie jest znany, cechy stylistyczne mogą sugerować wpływy malarzy niderlandzkich lub flamandzkich. Drewno dębowe przebyło długą drogę najpierw w postaci półproduktu poprzez port w Kłajpedzie do Europy Zachodniej, a następnie trafiło jako podłoże obrazu do Torunia. Podłoże obrazu wykonano z dębu bałtyckiego pochodzenia litewskiego lub białoruskiego, a dobrze korespondujące z nim serie przyrostów rocznych drewnianych podłoży licznych obrazów flamandzkich sugeruje, że źródłem toruńskiego portretu Mikołaja Kopernika był Flandria.

Portret Mikołaja Kopernika

Portret Mikołaja Kopernika (tzw. gimnazjalny) zajmuje szczególne miejsce w ikonografii kopernikańskiej, m.in. z uwagi na walory artystyczne dzieła. Od około 1594 r. do pocz. XX w. obraz znajdował się w Bibliotece Gimnazjum Akademickiego w Toruniu. Po odzyskaniu niepodległości do 1939 r. był przechowywany w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. W czasie okupacji przeniesiony został do Muzeum Miejskiego (obecnie Muzeum Okręgowego w Toruniu), a na przełomie lat 1944/45 próbowano wywieźć zabytek do Niemiec. W 1945 r. odnaleziono go w składnicy w Wyrzysku i wówczas został przekazany w depozyt do zbiorów Muzeum Miejskiego przez I Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika w Toruniu. **Obecnie prezentowany jest w Sali Mieszczańskiej Ratusza Staromiejskiego w Toruniu.**

Portret przedstawia Mikołaja Kopernika w wieku ok. 35–40 lat. Uczony ukazany został jako postać o wyrazistych rysach oraz długich, ciemnych i falistych włosach. Charakterystyczne jest ujęcie oczu, z których lewe znajduje się niżej od prawego, co świadczy o pewnych niedociągnięciach warsztatowych u malującego. Ubiór uczonego stanowi czarna sutanna z widocznym białym rąbkiem koszuli oraz czerwony kubrak bez rękawów, podbity białym futerkiem, widocznym przy kołnierzu i ramionach. Tło portretu jest popielate o ciepłym odcieniu.

Podobrazie dzieła wykonane jest z trzech desek dębowych o bardzo nierównej powierzchni i grubości od 0,86 do 0,93 cm. Podczas konserwacji w latach 1946–1948 po lewej stronie obrazu wstawiono nową deskę dębową oraz brakujący fragment deski u góry po prawej stronie, nad głową astronoma.

Najprawdopodobniej obraz był dłuższy od obecnego. Dolna krawędź malowidła nosi ślady drobnych uszkodzeń drewna, które mogły powstać przy odpiłowaniu części dzieła. Józef Flik wysuwał hipotezę, że pierwotny format obrazu ukazywał postać

Kopernika z dostrzegalną lewą ręką trzymającą konwalię założoną na prawą rękę, w podobnym ujęciu, jak odmalował uczzonego Tobias Stimmer na wizerunku strasburskim.

Źródło tekst: Uniwersytet Mikołaja Kopernika / fot. Paula Gałązka

- [Powrót](#)
- [Udostępnij na: X](#)
- [Udostępnij na: FB](#)
- [Drukuj](#)
- [PDF](#)